

Fru Sigrid Pollack. 1913

Som sagdt — hon är en personlighet man ej affärdar med några rader.

Jag hade föreställt mig henne lång, bredaxlad, myndig — kanske mer manlig än kvinnlig. Det var en liten liflig gumma, som mötte mig, med pigga, vakna ögon och mera tillbakadragen än tvärtom.

Men berättat kunde hon om egna lifsöden och andras i detta Dalby, som hon af hela sitt hjärta älskar — barndomslandet — hemlandet. Hon presenterar bergen med en stor gest: »Jag skulle tro de tål att se på», säger hon, och lutad mot sin käpp ser hon bort öfver höjderna med en blick, som skådar långt bortom dem.

Hon är af godt virke — gammal odalmannasläkt. I hennes barndom idkades just ingen annan idrott än Trottnings och hennes far Amundson och en vid namn Stark brukade mäta sina krafter. Den allmänt som »öfvervinnelige» ansedde Stark öfvermannades en dag och lofvade, att ej glömma det. När storgubbarne därefter brottades blef Amundson slagen, men så grundligt, att han några dagar därefter dog, till hela socknens sorg. Den som ej kände det minst var Stark, som ej velat den utgången af kraftmätningen.

Efter några år gifte sig änkan med en annan storbonde, »kung Jöns» kallad, en man, fru Pollack omtalar med mycken aktning och beundran.

Sigrid, fru Pollack, gick i ambulerande skola, den enda lärdom, som den tiden bestods. Hon tilläts dock ej att lära sig skriva, ty föräldrarne ansågo det en öfverflödigt kvinnolärdom, som endast kunde hafva till följd »vidlyftighet». Hon fick däremot flitigt läsa sin bibel och katekes och båda kan hon än i denna dag så godt som från pärm till pärm. Ett psalmbok hade hon också. Wallins psalmer och prins Gustafs sånger voro denna tid hennes käraste musik.

Sigrid växte upp i en tid, då man ej visste utaf, hvad det ville säga att pjunka med ett uppväxande släkte. Vintertiden stod den 16-åriga flickan kl. 4 om morgnarna och tröskade på logen. Kl. 8 vankades gröt, kärnmjolk och det grofva »stälbrödet» och därefter greps det an med hushållsgöromålen: matlagning, brygd, bak, ljusstöpning, tvätt m. m. Om aftnarne slog man sig ned vid den öppna spiseln, vid hvilken det hemvuxna linet spanns till finaste tråd under det att sagor, sägner och visor gingo öfver läppar, vana att berätta.

Sommartid vistades den unga flickan uppe på sätern, där hon skötte djuren och däruppe lärde hon sig skriva. En vänlig fru, som intresse-

tionerna förtälja en hel del om den tidens lifs uppfattning.

Ett dylikt grafstecken ådrager sig särskildt uppmärksamhet. Det är en terhögt med fina spiraler och tulpanknande blommor. Under toppblomman svänger en liten plåtflagga på hvilken står att läsa:

»En liten minnesvärd på denna kyrkogård.

Johannes Laurentius smidde själf grafmärket».

Hans födelseår är 1742. Språket han valt som grafskrift lyder:

»Därför vill jag nog gladeligen dö, såsom det mig gamlom manne väl står, och dem ungdom ett godt exempel efter mig låta, att de villiga och frimodiga för den härliga, heliga lagen dö vilja».

Hans hustru Cajsa Hijndricksdotter i Höljos, född 1740, har valt som sitt språk: »Herre bevisa mig nåd och tag min ande bort i frid, ty jag vill hellre dö vara än lefva».

Männe henne laglydnaden under den stränge »husbonden» blef för hård. Den lilla flaggan svänger som en vindflöjel och vi läsa på andra sidan:

»Et Johnelag här under hvilat

Som Har lefvat i Många Åhr

Nu träffad är af Dödens Philar

Som Gifver Alla Döddlit Såhr

Vi nöjda nu till Grafven gott

Åfvenledes för den Lått

Som vi af Herren hafver fått

Den som till Gud har haft sin Böhn

Han Seger-kronan får till Löhn».

Man stafvade ju den tiden precis lika bra, som nu i vår folkbildade tid. Men vi återvända till fru Pollack,

som med intresse lyssnar till mina erfarenheter och intryck från vår hede-

marks utflykt och vårt kyrkobesök. Senare på kvällen sitta vi omkring henne ute på verandan och lyssna till hennes många berättelser om forna tiders vidskepelse och trolldomskonster.

om Bagg-Pers-Marcus vilda lif och hemska död m. m., om finnfolken uppe vid norska gränsen, om lugnsöten, var tids pest, som ödelagt gårdar och föga skonat vare sig barnet i vaggan eller den gamle i väggbänken.

Hjältar och hjärtinnor i hårdt arbete, — i försaker och mödor, i tålmod och undergifvenhet, i hopplös strid mot sjukdom och död skrida i långt tåg inför vår syn allt eftersom hon berättar dramatiskt och lifligt och med en folkhumor, som aldrig sviker.

Hennes beläsenhet är också stor och man beundrar en energi, som räckt till att under träget arbete med gården få tid till umgänge med tidens bästa författare. Hennes litterära umgänge visar hennes själsriktning: Fryxell, Starbäck, Z. Topelius, Victor Rydberg, Pontus Wikner, Selma Lagerlöf. Näst bibeln, tycks Fältskärnas berättelser vara hennes käraste bok.

Bernadotternas historia intressanta

En vänlig fru, som intresse-

tionerna förtälja en hel del om den tidens lifs uppfattning.

En vänlig fru, som intresse-

derna, så som en och annan blir än i denna dag, vid minnet om att vi ansågo oss hafva råd att släppa honom.

Alla fru Pollacks döttrar gifte sig, den ena dottern med grundläggaren till det nu i stark utveckling stadda Pukebergs glasbruk i Småland, Arvid Böhlmark, äfven upphofsmannen till den mycket renoverade Böhlmarkska lampaffären i Stockholm och annorstädes.

Fru Pollack var särskildt varmt fästad vid den mågen, som med djup känsla af aktning och beundran samarbetat med hennes make. När Arvid Böhlmark och hans hustru gjorde utländska resor följde fru Pollack med till Köpenhamn, Hamburg, Köln, Prag, Wien, Venedig, Rom, Livorno, Turin m. fl. Europas städer. I följt berättar den gamla intrycken från dessa resor och dröjer med syn- och hörbar förtjusning vid minnet af att hon sett Pius IX.

In i sena ålderdomen har fru Pollack bibehållit sin arbetskraft, visserligen ej oförminskad, men dock så, att hon vetat ingifva sin omgivning respekt. Då jag vandrade upp igenom torpen under Långaf förstod jag huru stolta torparhustrurna voro öfver fru Pollack. De ha det också bra och reelt, stugorna ligga så vackert uppe på höjderna med den allra ståtligaste utsikt öfver Klarälven och bergen rundt omkring. Öfverallt råder i torpen snygghet, ordning och välmåga. Vi kommo oväntadt dit upp och det var ett sannt nöje att titta in i de ordningsamma hemmen med sina klara fönsterrutor, rena gardiner, välvärdade blommor och välvärdade barn. I Marits nätta hem språkade vi med hennes småttingar Bertil och Alice. Marit själf var nere i Storgården för att hjälpa fru Pollack. Likaså »Halvars-Kari», som lagar den allra bästa mat.

Vi voro äfven på besök hos »Kalle-Sigrid», fru Pollacks allt i alla »Kraus-Kersti» presenterar för oss »Torp-Jön», en af de få, som ännu bär Dalbydräkten, som han själf sytt. Alla äro mycket hjälpsamma inbördes och lefva i god grannsamja.

Så hälsa vi på nere vid kyrkan Jan Möre, f. d. rättare hos Pollacks, 93 år. Han blir så glad, gubben, när han får besök af fru Böhlmark, så han gråter. Han minns så väl, säger han till mig, när han brukade skjutsa flickorna Pollack till skolan, den 16 mil långa vägen öfver skogen till Karlstad på 1860-talet. Det är ej i automobilens tider det!

Dottern, Lotta Lång, vårdar Pollacks och Böhlmarks familjegravvar. Vi följa med in på kyrkogården. Lotta Lång har heder af sitt arbete, men

F. rade sig för Sigrid, gaf henne förskrift och när hon i höstens gyllenröda tid motade hem sina kor och getter, kunde hon också visa, att hon flitigt öfvat sig i pennans bruk, utan att det menligt inverkat vare sig på smör eller ost.

Emellan de drygt tilltagna arbetsdagarne uppriskade man sig med dans och lek i granngårdarne. An var det höstgillen, julfäster, barndop eller bröllop och då förstodo bönderna konstnen att enligt god gammal svensk-mannased »slå på stort».

Vid en stor bröllopsfäst mötte Sigrid Amundson sin tillkommande. Efter allt att döma fäste sig den unge Pollack, härstammande från wallonsmeder, som inkallades till Sverige under Gustaf II Adolfs tid, vid Sigrid, som då var omgifven af många beundrare.

Så småningom utvecklade sig deras vänskap därhän, att han vågade skriva till henne på »rosenrödt papper med gyllene kanter» och det dröjde ej länge, förrän ortens rika bondeungdom dansade på hennes bröllop, som nog ej gaf något efter i ståt och gammaldags gästfrihet.

Det blef ett lyckligt samlif. Två starka, goda mämiskor vandrande samman i lust och nöd under stråfsamt arbete för gård och hem och barnskaran, fyra flickor och en gosse, som växte upp omkring dem.

Det vill säga de hunno ej långt i växten förrän fadern dog 1862! Som änka slog sig fru Pollack ned på Långaf och där skötte hon sin stora gård som en hel karl och sköter den än i dag med tillhjälp af en dotterson.

Hon var mån om sina barns upfostran och ledning. Minderåriga fingo de läsa för guvernanter och då passade jag allt på och lärde mig åtskilligt jag ej förut fått lära. En

Hon gifte sig sedermera med en hemmansägare Lönnberg. I hennes hem stod systemen, Idas, bröllop med Pontus Wikner. Med värme talar fru Pollack om den mannen »Norge tog emedan Sverige ej hade plats för honom». Då blir hon litet röd i

ne mycket. Stamfaderns Norges politik anser hon förfelad. »Norge skulle jag skött bättre», säger hon.

»Till sist äro vi dock alla redskap i Herrens händer», säger hon. »Trassligare härfvor än dem vi nu hållas med, har Han förr hjälpt oss reda ut, och jag tänker att Han inte lämnar oss i sticket den här gången heller, ty det gamla svenska folkvirket håller ännu, äfven om det behöfvar huggas och luftas i våra människoskogar».

Hon tror på Gud och på vårt folk, den gamla, som så lefvande vittnar om hur godt folkvirket är i vårt land.

För tre år sedan bröt hon benet vid höften; och hennes många vänner trodde, att »går hon igenom blir hon sig aldrig mera lik». Hon reste sig och besökte ladugård, stall och uthus med aldrig svikande intresse. Vid denna tid förra hösten låg hon döende i lunginflammation och ingen vågade tro annat än att hennes tid var ute.

Och nu — vid mitt besök satt hon intill sena kvällen och berättade för gästen om ett skiftesrikt lif i tungt arbete och munter lek, i högsommarens lyckodagar, höstens allvarstider, och vinterns bistra stormar och oväder.

Hon älskar sin skog och såsom sina egnå furor har hon stått stolt och rak, stark och käck.

Må hennes lefnadsafton blifva lika ljus och vacker som den ljusa friden öfver hennes älskade Branåshöjder efter solnedgången. Hennes historia är ett stycke svensk kulturhistoria.

Som sagdt — fru Pollack är en personlighet som det varit mig omöjligt att affärda i några få rader. Hon är svensk och tvättakta. Trots de 87 åren och lifvets många byk sitter färdigen kvar.

(Sv. Folkv.) Cecilia Milow.

INTERVJU (Kerstin Modén)

Tre generationers kvinnor med rötter i Dalby.

Intervju med 90-årig dam om hennes eget liv, hennes mors och hennes mormoders.

Mormodern, Sigrid, född 1826
modern, Matilda, född 1859
informanten Sissi, född 1897.

Som framgår av födelsetalen var mormor Sigrid 71 år vid Sissis födelse, varför Sissis egna minnen av mormodern är av en åldrad människa. Mormor Sigrid dog 1914.

Informanten har, sin ålder till trots, ett gott minne. Inför intervjun har detta av henne aktiverats genom studium av i moderns almanackor införda dagboksanteckningar fr o m år 1897 och till dennas bortgång 1931. Dessutom har hon läst igenom sin mors bevarade brev till henne själv.

"...Han hade en gammal halvsystem, ett litet knyte, änka efter en av bolagets förvaltare i Dalby.

... Den gamla änkefrun var oerhört populär i hela Klarälvdalen, ej blott för sitt guld utan mest för sitt livliga temperament, sitt klara förstånd, sin hjälpsamhet och sist men inte minst för sina stor-slagna kalas.

... När hon helt oväntat uppenbarade sig fram på småtimmarna vid en danstillställning, som ungdomen arrangerat, tystnade musiken och ett fyrfaldigt leve utbringades för den lilla nåden, varpå unisont sjöngs: "Du gamla, du friska".

Citatet är hämtat ur forstmästare Erik Geijers bok "Katt-Erik berättar", ur kapitlet om Norra Klarälvdalen, som var dennes arbetsområde som praktikan efte avlagd examen år 1901.

Denna lilla pigga varelse var alltså mormor Sigrid.

Sigrid gick som barn i ambulerande skola, där hon lärde sig läsa men "hon tilläts dock ej att lära sig skriva, ty föräldrarna ansågo det en överflödig kvinnolärdom, som endast kunde hafva till följd 'vidlyftighet'. Hon fick däremot flitigt läsa sin bibel och katekes och båda kan hon än i denna dag så godt som från pärm till pärm."

Detta citat hämtat från artikel i en dagstidning (vilken framgår inte) år 1913, skrivet av en i seklets början aktiv kvinnoaktiv kvinna vid namn Cecilia Milow, efter av henne avlagt besök hos mormor Sigrid i Dalby.

Från nämnda artikel inhämtas också att

"Sigrid växte upp i en tid, då man inte visste utaf, hvad det ville säga att pjunka med ett uppväxande släkte. Vintertiden stod den 16-åriga flickan kl. 4 om morgnarna och tröskade på logen. Kl. 9 vankades gröt, kärnmjök och det grofva 'stafbrödet' och därefter greps det an med hushållsgöromålen: matlagning, brygd, bak, ljusstöpning, tvätt m. m. Om aftnarne slog man sig ned vid den öppna spisen, vid hvilken det hemvuxna linet spans till finaste tråd under det att sagor, sägner och visor gingo öfver läppar, vana att berätta."

Informaten har ombetts berätta, vad hon minns av sin mormor.

"Som jag kommer bäst ihåg henne, satt hon på glasverandan vid fönstret som vätte mot lagår'n och gården i övrigt och tittade. Om det händelsevis kom någon vinkade hon in denne för en pratstund. 'Sätt Dig här nu, så skall Du få höra på någonting'. Och så var det historier, dels så'nt som hon själv hade varit med om - om sina barn och allt möjligt. Och om det var någonting som hade hänt längre bort, så skulle hon tala om för dem som bodde där omkring, så att dom skulle få reda på"

Jag frågar om mormoderns ungdomstid.

"På somrarna var hon på sätern och skötte djuren m m. En gång kom det en främmande familj dit. De tyckte att hon såg så pigg ut - pratade väl med henne och förstod att hon hade gott förstånd. Då så sa dom till henne... frågade om hon kunde skriva. Nej, hon kunde inte skriva och hon kunde inte läsa. Tryckbokstäver vet jag inte, men hon kunde i alla fall inte läsa skrivstil. Och då sa dom det att 'vi skall skriva för Dig nu här i den här boken. Och när vi kommer tillbaka nästa gång och hälsar på, ska vi se, hur mycket Du har lärt Dig att skriva'. Hon lärde sig alltihop, så hon kunde det. Det visar ju, att hon hade gott förstånd."

Fråga från Sissi:

"Står det någonting där i Cecilia Milow om, att hon var ute och träffade unga, pojkar?"

"Hon träffade väl sin blivande. Och att hon hade lärt sig att skriva då, så att hon kunde läsa, vad han hade skrivit till henne 'på rosenrött papper till henne han skrev, omgärdat med gyllene kanter'. Det tror jag, att jag hört henne säga. Det tyckte hon var något så enastående, att det måste berättas för alla - även om det var tredje, fjärde eller femte gången. Hon var ju lycklig då, när hennes egen kunde skriva till henne."

Av Katt-Eriks berättelse framgår, att hon vid den tiden ägde en stor förmögenhet. Vid förfrågan om hur hon fått denna blev svaret: "Vet inte". Påpekande från mig, att maken varit tjänsteman och endast haft sin lön samt bostad, vilket inte kunde bygga upp en förmögenhet.

Av Milows artiken framgår, att barnen undervisats av guvernant.

Sissi: "Ja, det vet jag inte annat än att jag tycker mig minnas - om det var av mamma, eller om det var någon annan som sagt, att det var hon som blev gift med Pontus Wikner sedan." (Han gifte sig med en syster till guvernanten.) Enligt Milow sade mormor Sigrid att hon i samband med att

barnen undervisades - "och då passade jag allt på och lärde mig åtskilligt jag ej förut fått lära".

Sissi fortsätter: "Hon tyckte mycket om historia. Hon älskade 'Fältskärens berättelser'. Det skulle mamma läsa för henne, så fort det fanns en stund att ta till det. Då var hon hemma och hälsade på i Kristinehamn. Då hade hon varit sjuk, så hon fick inte gå ut. Hon skulle höra 'Fältskärens berättelser' och om kungar och så'nt."

"Vad hon hade för politisk uppfattning, vet jag inte. Men hon hade sagt någonting om att 'det där skulle dom inte ha skött på det sättet'.

Om det var när Sverige och Norge gick isär, för det tyckte hon inte om, tror jag. Då la hon till 'så skulle det inte ha varit, utan dom skulle ha skött det på ett annat sätt'.

Hon visste vad hon ville. Fast annars var hon inte något sträng och barsk mot oss barn. Det kommer jag inte ihåg annat. Vi var aldrig rädda för henne eller så. Men det märktes ju att hon började glömma, att hon talat om det förut. Så man fick höra samma historia flera gånger. Jag minns inte vad det var för årtal. - Så kommer jag ihåg henne bäst."

Påstående från mig att hon tydligen var musikalisk. (Milow: "Ett psalmodikon hade hon också. Wallins psalmer och prins Gustafs sånger voro denna tid hennes käraste musik.")

Sissi: "Ja, se det har jag ingen reda på. Nej. Jag har inget minne av att hon sjöng något. Och så var jag så liten, så det var bättre att hon berättade för mig i stället."

"Hon ställde om, att jag fick gå i danskola. 'Flickan skall lära sig dansa'. Antagligen var jag väl en sex år. Jag började skolan, den riktiga skolan, se'n på hösten. Det (dansskolan) skulle hon kosta på, för att det kan hända att pappa tyckte det var onödigt. Det vet jag inte. Han var ganska sparsam."

Enligt Katt-Erik var hon känd för att vara godhjärtad. Sissi verifierar detta med en berättelse om hur hon minns, att de (barnen) ofta fick småslantar ur en speciell börs, som mormor Sigrid alltid bar i förklädesfickan.

Sissi fortsätter: "Mormor var väldigt färtjust i sött. När hon låg här på lasarettet och blev opererad - ögat - så var mamma tvungen att gå och tala med sköterskan och be att de skulle sätta in litet socker, när det

var potatis också. Det behövde inte vara så mycket, bara att hon kunde strö på litet.

Och se'n så använde hon inte smör på bröd. Men däremot så bakade hon smörbakelser. Då gick det bra.

Men sedan så, när hon lagade mat någon gång själv - det var väl inte så ofta - men hon kanske var där och kände. Så ville dom (släktingarna) inte ha kräm t ex hjortronkräm, som är så gott. Nej, det var så sött, så man kunde inte. Usch! Så att det fick nästan gå ut, det som kommit in. Dom ville inte ta utav'et. Nej, men det skulle vara sött."

Beträffande kalas kommer informanten inte ihåg dylika från mormoderns hem.

Jag frågar också beträffande handarbete och får följande svar:

"Det tror jag aldrig att jag har sett. Inte stickat och inte virkat, nej. ... men om mormor vävde, det vet jag inte. Det har jag aldrig hört talas om. Aldrig hört talas om någon handaslöjd för henne."

Som änka flyttade Sigrid med sina barn till Bada, där hon vantrivdes, varför hon efter något år köpte fastighet i Dalby. Sissi har dock ingen uppfattning om ekonomiska förhållanden, vilka mormor Sigrid uppenbarligen var mycket duktig att sköta.

Sissis familj tillbringade någon månad varje sommar på mormoderns en säter, men på grund av sjukdom nedsatta krafter var det påfrestande för Sissis pappa att gå så långt upp. Mormor Sigrid lät då bygga en egen stuga åt familjen.

Sissi berättar vidare att mormor vid hög ålder försökte hjälpa till i trädgårdslanden. Där var hon inte välkommen för hon tog fel och ryckte upp det som skulle vara kvar.

Detta föranleder kommentar från mig att hon uppenbarligen sin ålder till trots var mycket spänstig, varpå Sissi svarar:

"Ja, det skulle jag tro att hon var. Ja, räfsa hö. Jag tyckte att hon höll på med så'nt jämt. Jag kommer ihåg henne ute på gårderna. Och jag ser det på kort också."

Sissi tror sig också minnas, att mormor vid hög ålder bröt en arm. Det var ett ben (Milow) och ingen trodde att hon skulle komma upp igen, men även det klarade hon av. Enligt Milow skedde detta 1910.

Också presentationen av mamma Matilda inleder jag med citat från Milows artikel. Fru Milow besöker tillsammans med Sigrid Pollacks äldsta dotter Lina Böhlmark en f d rättare hos Pollacks, Jan i Möre, 93 år: "Han blir så glad, gubben, när han för besök af fru Böhlmark, så han gråter. Han minns så väl, säger han till mig, när han brukade skjutsa flickorna Pollack till skolan, den 16 mil långa vägen öfver skogen till Karlstad på 1800-talet. Det är ej i automobilens tider det!" Härav framgår alltså, att barnen fick fortsatt skolundervisning i Karlstad Sissi känner dock ingenting av denna skoltid: "Jag vet inte var dom bodde eller hur dom hade det, när dom gick i Karlstad."

På förfrågan huruvida Matilda fick någon utbildning efter denna skolgång blir svaret: "Nej, det vet jag inte. Eller jag vet inte var hon lärde sig väva t ex. För hon hade ju en egen vävstol, som det stod Matilda Pollack på. Och sedan hade hon knyppeldyna, som alltid sas farmors knyppeldyna (sedan barnbarnen kommit). Så hon måste ha lärt sig det någonstans. Och lärt sig att sy på maskin också. Och hon sydde ju handsöm på kläder. Och så kunde hon ju brodera förstås. Men det hörde väl till. Det kunde väl guvernanterna."

Ur den släktkrönika som Sissi höll på sin 75-årsdag framgår att mamma Matilda i unga år vistades hos systemn Lina i Stockholm. Hon fick där lektioner i sång och musik. I 20-årsåldern ådrog hon sig en hörselskada som gjorde henne mer eller mindre döv, det varierade. På fråga angående hennes sångförmåga blev svaret: "Hon sjöng ingenting. Hon kunde inte sjunga". "Jo, innan hon blev döv ja. För att sedan kunde hon inte. Hon sjöng falskt. Jag tror nästan att vi skämdes för henne i kyrkan. För att hon ville väl vara med. Men jag tror att jag någon gång knuffade på henne. För jag tyckte att det var så bedrövligt så. Ja, men det var synd om henne det." "Men hon var så tålig. Hon klagade aldrig. Hon brukade säga det att 'det är så mycket ont som jag slipper höra. Så jag är glad att jag ser, för då kan jag arbeta. Det gör ingenting att jag inte hör'." Påpekande att hon inte var helt döv. Svar: "Nej då, hon hörde musik. Fastän hon hörde not inte, kanske, om hon slog fel. Jag spelade ju mycket a quatre mains med henne. Och det gick bra, men då fick hon spela basen. Vi spelade alla de där bitarna som pappa och hon hade spelat: Beethoven och Mozart och Haydn och allihopa de där som inte är alltför lätta. Och det gick ju bra. Och då hörde hon absolut, då."

Matilda kom hem till Dalby. Av en ungdomsdagbok framgår att hennes blivande make kommit på avskedsvisit. Han var antagligen på väg till Uppsala, där

han läste. Om bröllopsförberedelser o dyl framgår dock ingenting och inte heller om bröllopet, som igicks 1887. Sedan barnen kommit framgår det om tänder, sjukdomar o dyl i dagböckerna.

Sissi beskriver sin mamma - hon fick säga mamma och pappa, medan mamman själv sagt mor och far - som mycket duktig organisatör. Hon hade två jungfrur, varav den ena kallades köksa. Även hushållssysslorna står beskrivna i dagböckerna.

På fråga om mamma Matilda deltog i sysslorna själv svarar Sissi:

"Ja, städning - ja, inte golvtorkning, nej, och väggarna vet jag inte heller men damning och sådana där saker, det deltog hon i. Och böckerna - pappa var ju så förfärligt förtjust i böcker, hade så mycket böcker, samlade på böcker. Men han visste precis var dom skulle stå. Och det visste hon också, lärde sig naturligtvis med tiden.... Men hon dammade dom själv, skadade varje bok genom fönstret. Åtminstone två gånger om året.

Köksan hade i första hand ansvar för matlagning och kök medan den andra jungfrun dukade och passade upp. Barnen satt alltid med vid bordet i matrummet.

Förhållandet mellan jungfrurna och mamman beskrivs så här: "Ja, det var naturligtvis frun. Och inte du ifrån hennes sida, utan det var namn. Det var vänligt. Hon lärde dom. Hon lärde dom baka. Hon lärde dom sy. Dom fick inte sitta och vara sysslolösa, utan när det var färdigt med städning och mat och så'nt, då satt dom och sydde hardanger och allt möjligt sådant där."

"Vävde, ja det gjorde dom vissa tider. Trasmattor det vävdes hemma. Och jag tror... tycker mig ha sett i böckerna 'vävde vi ner väven'. Så det var nog nå't. Vävde klänningstyg. Inga konstvävar utan vanlig tuskaft." Sissi berättar i detta sammanhang att hennes docka Klara har en klänning sydd av restbitar efter mammans 'annandagsklänning'. Tyget till denna var hemvävt, och Sissi hade själv någon klänning av hemvävt tyg.

Matlagningen sköttes i allmänhet av köksan medan Matilda gjorde inköpen. Råvarorna handlades till stor del på torget, men jungfrurna kunde få hjälpa till med hembärning. Mjölkk fick man däremot levererad vid dörren direkt från lantbrukare utanför sta'n.

På fråga om det anordnades kalas blev svaret: "Kalas. Ja, vi hade väl inte så mycket kalas hos oss. Vi hade inte så god råd, så att det kunde bli kalas. Men vi hade bjudningar, hette det, bjudning eller middag eller supé.

På fråga om vad som bjöds blev svaret: "Stek. Jag menar köttet. Och var det fisk så var det nog oftast gös, kokt. Men inte några konstigheter förstås, utan det var vanligt. Det var väl skirat smör och ägg, skulle jag förstå om det var fisk och kött var det väl någon god sås med grädde i. Det blir ju nästan så att jag beskriver Gunvor Anérs 75-årsdag 'grädde som det ska va i Värmland', som det står där. Och så var det efterrätt. Vi hade inte glassmaskin, utan vi beställde på kondis, glass. Men uppe i Ola-går'n t ex, där hade dom glassmaskin. Och det hade kanske mormor också. Det minns jag inte."

Påpekande från mig att glass ju inte hör till det lättaste att göra, då den skall frysas. Härvid blev svaret: "ja, frysa, ja. Vi hade isskåp. Och iskörare kom varje vecka i sta'n. Isskåpet stod i köksskafferiet. Vi hade två skaffier. Vi hade så stort där."

Men om jag tänker på vardagsmaten så hade vi - ja vad hade vi - jo vi hade väl skrädmjölsvälling förstås. Det var givet. Varenda morgon skrädmjölsvälling. Och sedan var det mycket surmjölk, alltså som supamat då. Och sedan var det kräm och saftsoppa och sådana där grejor. Puddingar förstås. Sillpudding, det var min älsklingsrätt, vardagsrätt alltså. Det hade vi alltid på fredagarna. Det var bestämt. Det skulle vara pudding på fredag, därför att den gick an att göra på morron. Och det bevisar att hon var duktig att organisera. Det fick inte vara någonting som skulle vara på middan i köket - på eftermiddan eller vad jag skall säga. Då skulle ingen mat lagas. För att då skulle det städas, köket. Och därför så skulle det vara pudding. Potatisen till sillpuddingen den skulle kokas på morron, tidigt. Så skulle den skäras och göras i ordning och sedan skulle då sillpuddingen göras färdig i formen, sättas in i ugnen och så vart man av med den. Sedan kunde dom ju regera hur dom ville då med både spis och väggar och allting."

"Hon hade fint skafferi på nedre botten. Där hade hon burkar med torkad frukt, torkade äpplen och aprikoser och katrinplommon och allt så'nt där. Det köptes hem då på hösten kanske och sparades då, för det skulle vara till vintern."

Beträffande anställande av jungfru har Sissi funnit i ett brev följande: 'det gör ingenting om hon är tjock och klumpig. Du kan ju tala med fröken Sköld om henne. För jag tycker inte det gör ett dugg och hon är tjock och klumpig, bara hon är gladlynt. Jag vill inte ha någon som är sur. Jag blir så konstig i huvu't. Jag blir också sur, om jag skall ha någon bredvid mig som ser ut på det där viset.' Detta gällde anställning av en flicka från det skolhem, där Sissidå tjänstgjorde.

Matilda blev änka 1916 med yngste sonen och dottern Sissi kvar hemma. För att försörja sig och barnen tog hon emot pojkar som inackorderingar men även någon kusin till barnen, vilken fick gratis uppehälle. I övrigt hade hon ersättning genom Änke- och Pupillkassan, samt inkomst av fastighet, där en lägenhet var uthyrd. Men hon hade ju också omkostnaderna för denna.

Enligt Sissi talade hon mycket om att hon hade dålig ekonomi. Detta har också framgått av efterlämnade brev, hennes bekymmer för att få det att gå ihop. 'Jag kan inte begripa att dom inte skickar betalningen. Nu är det snart slut på månaden, och jag är tvungen att ha pengar' står det i något sammanhang.

Hon hade likväl en jungfru kvar, ensamjungfru. Sissi hade under några år arbetat som vikarie på skolhem från och till. Om detta sa hon: 'De får komma ut och får vara med om saker och ting. Och får lära Dig mer och mer. Bara Du klarar opp'et så'.

Förutom de inackorderade pojkarna tog Matilda hand om sitt äldsta barnbarn, som bodde hos sin farmor och gick i skola i Kristinehamn tills hon var 15 år. Sissi: "Dom kom väldigt bra överens å ömse håll. Det var aldrig något bråk någon gång, utan det var fint hela tiden. Och det var det med alla barnbarna, kan jag säga. Mamma var glad i barn. Så det var aldrig nå't problem."

Jag blev efter intervjun uppringd av Sissi för komplettering av ett par saker, som hon gärna ville ha med. Först angående blommor. Där säger hon: Matilda, min mamma, var mycket intresserad av krukväxter. Det var alltid fullt i fönsterna och även inne i rummen". Hon beskriver vilka växter och hur de var placerade i rummen och säger vidare: "Varje Matilda-dag brukade någon lilje (Amaryllis) komma fram och glädja henne. Hon samlade flera arter och färger, planterade skott av pelargonier, nya och gamla, och var lycklig när de tog sig. Fick och bytte skott med sina vänner och släktingar. Vår och sommar var det en fin färgprakt i fönstren..... Hon hade oftast tur med sina blommor."

"Då vi på vårarna ordnade för sommarvistelse borta från sta'n, skulle alla blommor som tålde det bäras ner till trädgårdsland som vi hade på gården. Där växte bl a krusbärs- och vinbärsbuskar, dill och persilja. Där planterades mammas krukväxter och fick stå över sommaren och togs in då vi återvände till stadsvåningen på hösten. Och planterades om och fick plats som förut i förmaken utåt gatan. Amaryllislökarna stod i källaren. mest blommande krukväxter, olika arter av engelska pelargonier.

BILAGA

Personuppgifter om kvinnorna,

1. Informanten Sigrïd - Sissi - föddes 1897 som dotter till en läroverksadjunkt, då tjänstgörande som rektor vid Arvika kommunala mellanskola, och hans hustru Matilda.

Sissi hade tre äldre bröder och en yngre bror.

2. Modern Matilda föddes 1859 som yngsta dotter till en bruksförvaltare för ett litet järnbruk i Dalby och hans hustru Sigrïd.

Matilda hade fyra systrar, varav en dog som barn, och en yngre broder.

3. Mormor Sigrïd föddes 1826 som andra dotter till en hemmansägare i Dalby och dennes hustru Sigrïd, kallad Ola-Siri.

Sigrïd hade tre helsyskon och två halvsyskon. Hon gifte sig 1840 och blev änka 1864. Dog 1914 efter 50 år som änka.

Namnet Sigrïd har Ola-Siri (f 1800) från sin farmor Sigrïd Clemetsdotter f 1732 i Backa i Dalby.

Sissi påtalar ofta sin mammas gästfrihet: "Det var lärarfolk nästan allt. Och så var det släktingar som kom. Och då kunde dom ju bjuda in några utav slakten som fanns i närheten också."

"I mammas dagböcker står ofta att någon ätit middag hos oss, i vardagslag, ej bjudning. En systerson Olov Löthner var ofta på middag."

I samband med skafferierna berättar hon att "mammas skafferi, där hon hade sina kakor. För dem hade hon på ett särskilt ställe. Hon hade mycket kakor. Det bakades. Så fort det var slut på en sort så bakades det nytt, så det var aldrig tomt, utan det var fullt i alla burkar jämt."

Sedan mamman blivit änka utnyttjade hon de tider då hennes inackoreringar var skollediga att själv åka och hälsa på sina barn. "Alla. I tur och ordning".

På somrarna kunde hon stanna ett par veckor på varje ställe för att hjälpa till. "Ja, hon var ju och hjälpte till med allt möjligt. Hon var ju duktig. Men se'n var hon ju hos morbror Erik också på Eriksborg, när han kom dit."

Matilda var en mycket flitig brevskriverska: "Hon skrev varenda dag nästan, alltid åt något håll."

Mamma Matilda avled 1931 efter att ha genomgått någon operation och därvid legat på sjukstugan. "Men hon dog hemma. Hon dog inte på sjukstugan. Och jag hade ju hjälp utav sköterskor. Stadssköterskan hade jag ju regelbundet. Hon hjälpte till och vakade. Och se'n hade jag diakonissorna. Dom var väldigt mycket hjälpsamma."

Vi övergår till Sissis minnen av sin barndom, uppväxttid, arbetstid och ålderdom. Jag frågade först om hennes uppfostran.

Sissi: "Jag var ju väldigt tyst utav mig. För att det har jag läst i pappas brev här. Så står det då på ett ställe i det här brevet som jag har fått - han skrev aldrig Du i brevena, utan han skrev Sissi - 'Pappa är så glad' - Han kallar sig själv för pappa, inte för jag. - 'Pappa är så glad för att mamma har berättat att tanterna nu förstår att Sissi inte är stum'. - Det är det gamla sättet att uttrycka, att prata med barn om. Så den fostran är på så sätt kan det ju höra till fostran - att han sa till, hur vi skulle göra."

Men annars så var det kanske mest mamma som fostrade oss på det sättet."

"Men jag kommer ihåg en sak. För jag var ju väldigt - jag vet inte vad

jag skall kalla det för - dum. Nu kallar jag det för dumhet. Men när man var liten, ansåg man sig väl inte vara dum, när man inte vill göra som föräldrarna sa - eller inte olydig heller. För att det var inte... det dom sa till mig, det gjorde jag naturligtvis, för jag var inte olydig. Men inte av mig själv alla gånger. Jag kommer ihåg en gång, jag hade fått någonting utav pappa. Det var inget märkvärdigt alls. Jag undrar om det inte rent av kunde ha varit ett papper, som jag skulle skriva på. Men det var något litet. Jag kommer så väl ihåg - jag ville inte säga det som mamma sa att jag skulle säga, utan jag sa... tack sa jag kanske och neg också. Det kan nog hända att jag gjorde. Det gjorde jag nog. För det gick ju av sig själv det. Men jag tror att mamma sa att jag skulle säga 'tack snälla pappa'. Men det gick inte. Och jag vet inte nu varför, för det var inget konstigt. Men se det var att jag ville inte att dom skulle säga att jag skulle säga det. Jag vet inte vad det berodde på. Jag kommer ihåg till och med var jag stod. Men jag fick ingen knäpp eller nyp eller skakning eller så "nu säger du så", nej. Det var bara så att jag ville inte. - Det var väl fler gånger kanske som jag inte gjorde som jag skulle, men jag har inget minne av. - Så att det minns jag, att det fanns ett björkris. Men det var nog inte så farligt."

"Men annars så vet jag inte att dom talade med oss om att... jag nu som flicka. När jag började gå ut och fått sällskap med någon pojke hem. Men det sa's aldrig någonting om det. Det har jag inget minne utav. Det var nog inte så ofta, för jag var ju nästan - som han skrev - att jag tordes inte prata med någon pojke. Men jag kommer ihåg, att jag var väldigt glad, när jag fick sällskap med någon ifrån skridskobanan. Då gick jag ju i skolan. Men det var aldrig någon som varnade mig."

"Men nu kommer jag ihåg en annan sak som jag nekade att göra. Det hör väl också ihop med det här att jag var tyst.

Det gick omkring spelmän som spelade. Det kom några där och kom in på gården och ställde sig där ute och spelade. Och då så sa - det var inte mormor. Det tror jag inte, utan det var nog morbror Erik. 'Tag den här och gå ut och ge spelmannen en slant.' Nej, dom fick mig inte. Jag gjorde' inte. Jag var rädd, jag var rädd för alla människor som var främmande. Det är jag än idag. Förståndet har väl sagt litet granna nu. Men då hade jag ju inte så mycket förstånd, så jag begrep att jag skulle..."

Efter en del annat drar hon sig till minnes följande:"Men en annan sak också som jag vet att jag har haft här, det var små kort - inte som vi har nu inte med vykort - utan det var mera som man tänker sig visitkort. Fastän det var någon blomma och så var det fransar, silke, i kanten.

Och sedan stod det då "Hjärtligen lyckönskningar" eller vad det nu var. Och "till" och "från". Och det var från mamma till pappa och tvärs om. Och det står ju då "Till Markus från hans Matilda" eller något sådant där vänligt eller kärleksfullt. Och dom var **så söta och så fina**. Ja, själv tyckte jag att det var förfärligt roligt att se på dom där korten, när jag var barn. De låg i en byrålåda i Kristinehamn - i den där byrån där inne (visar), men de är borta förstås.

Sissi drar sig också till minnes ett par episoder med ett par av bröderna. Hon berättar att dockan Klara suttit i Dalby-björken: "För Agne han retades ju med mig förstås för att jag hade dockor. Och så klättrade han upp i Dalby-björken och satte henne där. Och jag stod nedanför och skrek och grät..... Ja, jag kommer ihåg att vi stod nedanför björken och att hon satt där oppe. Och där fick hon sitta, tills han behagade ta ner den. Men annars var han ju så snäll, så det var inte farligt med det. Men det där var ju väldigt lockande."

Så var det den äldste brodern som var inne i mammans skafferier: "Då var han där inne och han fick eller om han tog, det låter jag vara osagt. Och han tog med sig ut i buskarna. Där satte han fast dom på vinbärsbuskar eller kursbärsbuskarna för det var lättare med taggarna att få fast dom. Och sedan så kallade han på mig och sa det att 'kan du förstå att här har det blivit aprikoser på de här buskarna nu'. Och jag trodde't. Vad skulle jag tro annat, när de satt där."

Hon berättar också en hel del minnen från vistelserna på sätern i Dalby på somrarna och om tåg- och båtresan dit och därifrån. Hon minns också hur hon var med mamman upp till Dalby och hämtade en kusin, som skulle gå i skola i Kristinehamn och bo hos dem. Hon säger: "Jag var med när vi var upp och hämta honom. Vi åkte gästgivar skjuts ner och låg på gästgivar gårdar och bytte hästar då. Så jag har varit med om det också - olika sätt att färdas i Klarälvdalen."

Samtalet förs in på firande av bemärkelsedagar. Sissi: "Ja, mat var det väl inte, kanske. Alltid var det kaffe - ett stort kaffebord. Och det hade hon(mamman) ju bakat i förväg förstås. Jag menar allt sådant. Men några tårter med garneringar på det kan jag inte minnas att hon brydde sig om. Utan det var vanliga småkakor och så var det då vetebröd, gott vetebröd. Och så var det väl någon sockerkaka. Jo, apelsinkaka, det var ganska vanligt. Och det var litet glasyr, apelsinglasyr. Fast inga dekorationer på som på tårter med ljus och så'nt där. Nej,nej, nej."

Fråga om vännerna uppvaktade varandra, varpå svaret blev: "Ja, det gjorde dom. Och det var inte bjudning då, utan de kom, de kom bara, lärarfruarna

Eftersom det finns en stor mängd efterlämnade namnsdagskort frågades hur det förhöll sig med skrivande av dylika. "Det skrevs, det skrevs mycket. Det var kort. Ja då. Det stod inte så mycket på dom, men det stod ju vanliga gratulationshälsningar."

På fråga om uppvaktning på morgonen blev svaret: "Nej, det har jag inget minne av." Detta gällde namnsdagarna. På födelsedagarna gällde följande beträffande presenter: "Jo, det fick vi på morron, paket. Och sedan så var det alltid - vid matbordet - en krans ikring koppen eller fatet eller vad det nu var med litet blad och det som fanns för årstiden.

Beträffande julförberedelser och julfirande berättade Sissi bl a följande "Ja, vi hade **inte** på något sätt någon andaktsstund vad jag kan minnas.... Men vi ofta när ... ja, inte när vi var små, små, men annars så gick vi i julbön, gick i kyrkan.... Åtminstone i Kristinehamn hade vi ju så nära till kyrkan, så det var inga problem det."

"Ja, julgranen var ju köpt veckan före, på torget. Och där vet jag, att jag fick ofta vara med. Det var någonting enastående det - vara med pappa - att köpa julgran." Så berättar hon hur de en jul hade kommit hem utan gran, då det hade varit ont om granar. En av bröderna förslog då Sissi att hon skulle klä en av palmerna. Så småningom lyckades man få tag på en gran även denna julen. Hon berättar: "På förmiddan (julaftons) då skulle julgranen tas opp och sättas på fot. Och det skulle göras tidigt." Men om klädelsen av granen tog sin början omedelbart minns hon inte. Däremot fick de varje jul besök av pappans faster, som anlände med 11-tåget från Karlstad. Och då var det förmiddagskaffe.

Så småningom var det dags för mat. Hon berättar: " Jag förmodar att vi åt kl 2. Och det var utè i köket förstås. Och där var det dukat vid ena väggen på ett halvmånformat bord... det var **inte** smörgåsbord. Det vet jag. Utan det var bröd, doppbröd, och det var vörtbröd ifrån Karlstad. Ja, det stod på det bordet där, tallrikarna och brödet som skulle vara till dopp. Men där var det ingen korv och skinka inte. Nej- Så att det var bara det. Men det doppades ju ordentligt med många bitar. Och se'n hade vi juldricka som skulle vara i sejdlar. Och så skulle man ropa." Här kommer en ofullständig redogörelse för vad som sades men sedan fortsätter hon: "Man fick inte dricka förrän man sagt det där. Och så var det en serviett som var instucken i grepen därpå, som man torkade av och satte dit den igen och så fick den gå till nästa. Så drack vi allihopa ur samma sejdel..... Så

gick vi ut i matrummet och satte oss runt ikring bordet. Och då serverade det skinka, kokt skinka, en bit, nej inte en hel skinka.... Men skinka och salt kött skulle det vara. En bit salt kött och en bit skinka. Det var skuret och då gick det runt bordet och då fick vi ta det. Och senap. ... Men någon smörgås det kan jag inte påminna mig att vi hade. Skinka och salt kött och korv. Och då var det potatiskorv och fläskkorv.... Potatis till ja, och bruna bönor." Tidigare har hon berättat att fläskkorven köptes hos speciell slaktare i Karlstad. Någon annan dögg inte. På fråga angående lutfisk blev svaret:"Ja, det blir senare det. Detta var middan det. Jo se'n var det smörbakelser, köpta på Kondis, Petterssons kondis, Kristinehamn. Det var bara att äta den, torr som den var." Hur eftermiddagen förlöpte är litet oklart, men hon minns att det fanns speciellt gottbord. "Så var det ett bord, serveringsbord, som stod i hörnet i matrummet och där var det.... jag vet inte om det var apelsiner. Jag tror knappast.... om det fanns då. Annars så var det väl bara något äpple - ja knappast det heller - men det var russin och mandel och nötter och så var det väl kanske någon karamell, någon kolakaramell eller - ja, inte knäck, det tror jag inte - mandel och chokladbit. Och det var i skålar oppsatt på bordet där och det fick vi ta. Sedan var det kaffe för de stora. Och då vet jag inte vad barna fick... Men jag undrar om inte de (barnbarnen i tankarna nu) fick vattenlingon. Det skulle jag tro."

"Och sedan kom jultomten. Och då, då var jag i julbön, sades det, om dom fråga var faster var nå'nstans. Så det var litet osanning - 'Sanningas vansklige väg'." Sissi agerade jultomte för brorsbarnen, men upplevde själv inte jultomte som barn.

Vid julklappsutdelningen fick jungfrurna vara med:"Då var dom alltid med. Och doppet också. Så i och med det att helgen, storhelgen, om jag säger så började, då fick som vara med inne."

På kvällen äts lutfisk och gröt. På fråga om mandel i gröten svarades: "Ja, det hade vi. Men jag vet aldrig om det var någon som sa nå't. Det var dåligt med julklappsrim också."

Vi har nu kommit fram till Sissis möte med blivande svägerskor. Om en av dem säger hon: "Jag minns, att jag var väldigt förtjust i Ragnhild från början... ja, från början. Det var jag väl jämt. Men jag menar, när det var en främmande människa. Jag som var så rädd för främmande människor. Nej, jag var aldrig rädd för henne. Jag tyckte vi kom så bra överens. Oppe i Dalby där jag fick följa med på sjukstugan, titta på allt möjligt. Ja, hon brydde sig väl om mig, och det var jag inte van vid egentligen. Nej. Mer än hemma förstås. Men för övrigt så, främmande människor, dom

hade ju inte.... eftersom jag inte sa nå'nting så var det ju ingenting att bry sig om." (Ålderskillnaden mellan Sissi och Ragnhild var 12 år.) Påpekande att det troligen var i Dalby som Sissi och Ragnhild träffades första gången. Sissi: "Ja, det var det nog. För hon var ju på sjukstugan. Och den sommaren... det kanske var den sommarn de förlova' sig, som jag var så pass mycket tillsammans med henne då. För jag var med på kalas. Då säger jag kalas nu, för det var det på olika ställen. Och det hade jag ju väldigt gott, när jag hade en människa, en äldre människa då, som tog hand om mig och hjälpte mig. För att eftersom jag var så blyg för all så hade jag kanske inte så roligt på... för då kunde jag ju inte leka... för så länge jag var så liten så jag kunde leka med bröderna och dom kamraterna ... men när jag började bli så pass gammal så att jag hade gått och läst - för det gjorde jag ju 1912 - då blev det på ett annat sätt. Då hade jag ingen att vara med. Jag tordes ju inte tala med dem, så då hade jag ju väldigt gott sällskap med henne och tyckte så väldigt mycket om henne för att hon var så snäll mot mig.

Första brorsbarnet förs på tal. Vid den tiden levde Sissis pappa, men han var ganska sjuk. Sissi: "Men jag kommer ihåg, när hon var född. Och de hade talat om för honom att han hade fått ett barnbarn. Men då sa han 'det var konstigt, att dom inte bjöd oss på dopöl'. Dopöl kallades det för där oppe. 'Det var ju bara att fara över älven.' Han var i Branäs då (i tankarna). Och hon var på Långav (Dalby). 'Tänk, att inte vi blev bjudna på dopöl.' Han visste inte, att han var så sjuk, som han var. Det hade inte gått, även om det hade varit sommar." (Födelsen ägde rum i april)

Samtalet går över på Sissis utbildning. Hon gick efter folkskolan i flickskolan i Kristinehamn. Därefter hände följande: "Jag gick igenom det där.. Barnavårdsbyråns spädbarnshem i Stockholm. Och det var en god vän och klasskamrat. ... Och vi kom in på en kurs, på tremånaderskurs i september. Sissi gick ur flickskolan 1915 "så, så var det möjligen hösten -15 det här då".

Frågan går över till vävutbildning, om hon gick denna utbildning i Kristinehamn. Sissi: "Ja, det gjorde jag. Det var på Praktiska skolan det. Och se'n gick jag också en kurs i vävning... Inte, det var inte nå'n skola utan det var privat. Aronsson, ja. Bagare Aronssons dotter. Det var konstvävning jag lärde mig där. Ja, det var väl litet konstvävning på Praktiska skolan också, men det var mera... det var ju allt möjligt det, att sätta upp och räkna ut och sådana där saker, ja."

Nästa fråga gällde huslig utbildning. Svar: "Nej, inte mer än det jag gick i flickskolan. Utan se'n lärde jag mig efter hand hemma och hjälpte till.

Däremot lärde hon sig en del sjukvård på följande sätt: "Ja, det var på Kristinehamns sjukstuga hette det på den tiden. Nu kallas det lasarett, för det är ju större nu. Ja, där gick jag, men det var väl inte mer än tre månader." Hon berättar om läkare och sköterskor och att hon huvudsakligen gick under operationssköterskan, tillika översköterska. Om denna säger hon: "Och jag vet att hon var väldigt duktig.... Jag menar, det fanns inga **problem** för henne." Hon berättar vidare: "Jag hade en kamrat - en elev till - och vi gick ronderna då på morgnarna. Och se'n - jag kommer ihåg en liten pojke som hade blivit opererad bakom örat här (visar på sig). Och det var så där så att det var ganska mycket var. Och de hade mejslat opp här då och tagit. Och så skulle det tamponeras. 'Den lilla skall göra't!' Det var jag. Han visste inte vad jag hette, men 'den lilla och så pekade han på mig. 'Var så god' sa doktorn. Och jag fick göra det. Han sa inte ett knäpp. Jag var väl lätt på hand. Han tyckte om mig, den pojken.... Han sa 'den lilla', för den andra var en lång en."

Sedan pappan gått bort och Sissi avslutat skolgång och diverse utbildningar gick hon hemma och höll mamman sällskap. Men så kom det ett brev - året obekant - från samma väninna som hon gått spädbarnsutbildningen tillsammans med. I brevet stod: "Kan Du hjälpa mig och fara till ett hem och ta hand om barn och hjälpa dom att sätta upp vävar?" Sissi säger: "Och jag hade ju inte en tanke på att jag skulle bort någonstans, för då skulle jag vara hemma och väva och hålla på med det." "Ja, i alla fall så, så skulle jag ta hand om barna, stod det. Och jag tänkte med detsamma 'det där skulle inte vara så'... det där skulle vara ganska roligt. Dels kan jag sköta barn - jag måste ju tänka efter vad jag kunde - dels så kan jag sköta så'na där småbarn. För att det stod bara "barna". Och se'n så... sätta upp vävar det kan jag och väva kan jag. Så det där kan jag. Så det vore inte alls dumt. Och så var det inte lång tid, bara några veckor. Så jag tackade ja. och kom dit. Jag åkte tåg.... Ja, jag var väldigt spänd på detta. Och jag började på och bli rädd förstås. Det är klart. Och kom till station där i Baggetorp och steg av tåget och gick över perrongen där och fram på andra sidan huset. Och där stod det en släde, för det var snö. Och där satt det en dam och körde en grå häst framför släden. Och då så frågade jag... eller hon kanske frågade om jag var den som skulle komma till Håkanstorp. 'Jaa' sa jag, jag. 'Jaha, var så god då och sitt. Nu skall vi köra iväg'. Och det var ... landsväg förbi litet skog. Men vackert var det. Det ligger väldigt fint där vid Kolsnaren.

Men så började jag på litet grand och fråga mig och tänkte, jag skall väl ta reda på vart jag ska och vad det är för någonting jag ska. "Hur gamla är barna", sa jag. "Ja, den äldsta är 19 år" - Ja, att jag inte ramla ur släden, det kan man säga! Det var nog tur. Oj, oj, oj! Jag tänkte 'Oh, 19'. Jag som var så rädd för folk. Bevara mig väl! Och så berättade hon då hur många de var. Det var en föreståndarinna som var skolkökslärarinna, och hon var husmor då samtidigt. Och så var det en lanthushållslärarinna. Och se'n så var det en folkskollärarinna. Det var väl inte fler då på den tiden. Nej. - Ja, det var inte annat än att sitta still det, förstås. Men jag vet inte hur det kom sig... jag frågade nog inte något mer om barna. Tänk som var så gammal! Det var en Stockholmsflicka det. Jag vet bara det, att hon hade så mycket löss. Dom hade väl inte hunnit att få bort det kanske. Hon var antagligen ganska nykomme så de hade väl inte hunnit sätta in sabadillättika."

"Ja, var dom var komna ifrån, det vet inte jag... det var litet olika. Dom hade naturligtvis inte några, några goda hem - det kan man kanske inte säga. Men jag vill inte döma och säga att dom var dåliga heller men. Dom kunde inte ta hand om dom i alla fall och det kanske inte var så lätt i Stockholm på den tiden heller."

På frågan om det rörde sig om stadsflickor blev svaret: "Jaa, ifrån Stockholm ja. Men de där lössen, det hör ju inte dit. Det fick vi ju bort snart så. Jag menar det var så'nt som... kom det nya så fick dom ju avlusas också. Så det var inte så farligt.

Men, ja se'n så kom jag ju in i den vanliga rutinen där och det gick ju bra. Jag tyckte om... vi blev goda vänner kan jag säga."

Det här hemmet drevs av Vita bandet och omhändertagandet gick ut på följande: "Vi utbildade ju, kan man säga, dom flickorna i hushållsgöromål - allt som hörde till ett hems skötsel, för att dom sedan skulle kunna komma ut i livet och få arbete. Och då fick dom la'gårdsarbete, för vi hade ju la'gård där också. Och se'n hade vi då ... var det ju då matlagning och städning. Allt så'nt där hörde till."

"Ja, se'n. Ja, då så var det fråga om vikarier då för sommaren. Då skulle Brita vara ledig på sommaren, för det var för henne jag var, för hon var handarbetslärarinna. Och jag tyckte... jag blev så god vän med dom allihopa där. Jag tänkte att jag skall bestämt försöka sommarn. Det är inte så farligt på sommarn. Det går nog. Och så, ja då blev det så. Men det var då tanterna bärjade. Och kunde inte begripa hur jag kunde göra på detta sättet med mamma. 'Men skall Du överge mamma? Skall hon var ensam?' Och jag tyckte det var väldigt tråkigt då."